

Boekbesprekingen

Lineke Buijs en Marianne Storm, *De onderwijzing van Mosje. Tora*. Amsterdam: Querido, 1994. ISBN 90-214-7541-3. f 79,=.

Zonder twijfel kan deze vertaling van de vijf boeken van "Mosje", hier genoemd: Eerst, Namen, Hij riep, Woestijn en Woorden, een prachtig boekwerk genoemd worden. Over de inhoud ben ik minder positief.

In het *Woord vooraf* komen we niet zo erg veel aan de weet. Er wordt bijvoorbeeld niets vermeld over de achtergronden van de vertaalsters, wat toch wel dienstig zou zijn geweest. Wel wordt de visie van de vertaalsters op de Hebreeuwse teksten beschreven. Deze zouden gekenschetst kunnen worden als "ruw materiaal". Zeer terecht is de vaststelling, dat vertalingen altijd gemanipuleerde teksten zijn, "bewaakt" door synagoge, kerk, theologie (en naar mijn idee soms ook door overheden). Dat vertalingen daardoor altijd gekleurd zijn door hun historische en/of dogmatische omgeving heeft er toe geleid dat "de zegging van de tekst soms niet hoorbaar gemaakt [werd]" (p. 7). De vertaalsters willen dit voorkomen in hun vertaling, door "trouw aan de tekst, aan de werking van de tekst zoals die vorm krijgt in het taaleigen" (p. 8). Dit heeft geleid tot een vertaling die zeer ongewoon genoemd kan worden. Ik noem een aantal aspecten, vooral aan de hand van Genesis 18. Meest opvallend op het eerste gezicht is de weergave in (zeer) korte zinnestukjes, waarvan de samenhang niet altijd duidelijk is. Dit wordt veroorzaakt doordat de vertaalsters sommige masoretische accenten zeer consequent als criterium voor regelafbreking hebben gebruikt. Een voorbeeld hiervan is vers 11:

Avrahaam en Sara waren oud
gekomen in de dagen
er was voor Sara niet meer
een pad als voor de vrouwen.

Problematisch wordt dit wanneer de *puncta extraordinaria* ook als accenten worden geïnterpreteerd. Het begin van vers 9 luidt dan:

Zij zeiden
tot
h
e
m

Een tweede aspect dat in het oog springt is de behandeling van de werkwoordstijden. De vertaling geeft sterk de indruk dat hier bepaald niet met beleid te werk is gegaan. De overgrote meerderheid van de werkwoorden is weergegeven in de tegenwoordige tijd, ook wanneer het Hebreeuws een afwisseling in tijden te zien geeft. Vers 5 (vertalingen van perfecta zijn gecursiveerd):

Ik zal een brok brood nemen, verkwikt jullie hart, daarna
trekken jullie langs
ja, daarom *trekken* jullie langs bij jullie dienstknecht.
Zij zeiden:
Zo doe je, zoals je *spreekt*.

Het feit dat nog steeds niet volledig duidelijk is hoe het Hebreeuwse systeem van werkwoordstijden werkt, lijkt mij geen reden dan maar gewoon bijna per definitie een tegenwoordige tijd te kiezen.

Namen van mensen hebben ook een geheel eigen vorm. Hoewel de vertaalsters op de hoogte zijn met standaardisering van de spelling (p. 637, waar overigens wordt verwezen naar verouderde lijsten) hebben zij hun eigen spelling. We zagen al "Avrahaam" en "Mosje", verder zijn er nog "Aharon", "Be'tsal'eel", "Jisraeel", "Le'wieten", "Ke'na'an", "Mitsrajim", en "Par'o", om maar een paar voorbeelden te noemen. Dat de (hardop) lezer zo tot een uitspraak geraakt die (wellicht!) dichter bij de oorspronkelijke ligt, is prachtig, maar het negatieve effect van vervreemding lijkt mij gewichtiger.

De vertaalsters lijken zich vooral op het lexicale aspect geconcentreerd te hebben. Echter, ook hier is regelmatig sprake van vervreemding, bijvoorbeeld bij het niet vertalen van Hebreeuwse woorden, zoals in vs 6, waar het luidt: "drie se'im meelbloem". Ook treffen we vertalingen aan, die echt geen Nederlands zijn. Dit is het geval in Genesis 19.31, waar de dochters van Lot respectievelijk als "vroegstgeborene" en als "minstjarige" worden aangeduid.

Deze vertalingen zijn weliswaar geen goed Nederlands, maar ze zijn te begrijpen en geven het Hebreeuws goed weer, voorzover je daar dan nog van kunt spreken. Dit is niet altijd het geval. Zo bijvoorbeeld niet in vers 14:

Wordt boven JHWH uit een woord uitgewerkt?

waar "uitgewerkt" een vertaling is van פלא (te moeilijk zijn). In vers 16 "verplaatsten de mannen zich vandaar", waarbij de vertaalsters zich bij de vertaling van קום (opstaan) door "zich verplaatsen" kennelijk vooral hebben

laten leiden door een foutieve afleiding (קום van מקום in plaats van andersom). In het vervolg van vers 16 "spiedden" de mannen "op het aangezicht van Se'dom". Het specificerende "spieden" als vertaling van het neutrale שקף (neerkijken op) wekt eveneens verbazing. En wat te denken van het "draag je niet voor de plaats" in vers 24, waar het werkwoord een vertaling is van נשא (dragen, maar hier toch waarschijnlijk: vergeven)? Een hilarisch voorbeeld is nog te vinden in Leviticus 15.16 (*et passim*), waar שכבת זרע vertaald wordt door "een laag zaad".

Een ander punt is de soms wonderlijke combinatie van woorden. Zo treffen we in vers 7 ויקח בן בקר רך וטוב vertaald door "hij nam een runderjong, week en goed". De combinatie "runderjong" en "week" lijkt mij minder geslaagd. In vers 19 is לעשות צדקה ומשפט vertaald door "door rechtvaardigheid en richtlijn te doen". Het laatste voorbeeld dat ik noem staat in vers 30. Voor אל נא יחר לארני luidt de vertaling "Laat het toch niet gloeien voor mijn heer", wat wel een erg cryptische omschrijving is van woede.

Duidelijk is dat de vertaalsters hebben geprobeerd een "nauwkeurige" vertaling af te leveren door zo dicht mogelijk bij de Hebreeuwse tekst te blijven, ook als dat een vertaling oplevert die moeilijk te begrijpen of niet helemaal goed Nederlands is. Op zichzelf genomen is dit een achtenswaardig uitgangspunt. Ik vrees echter dat zij hierin zo ver zijn gegaan, dat de lezer van deze vertaling niet zozeer een goed idee krijgt van de grondtekst, als wel in verwarring geraakt daarover. De vraag is dus, wat onder een nauwkeurige vertaling verstaan moet worden. Wanneer de Hebreeuwse tekst een semantisch, syntactisch en stilistisch welgevormde tekst is, betekent nauwkeurig mijns inziens ten minste dat de vertaling dat ook dient te zijn. Dat dat in *De onderwijzing van Mosje* vaak niet het geval is moge duidelijk zijn.

Anneke de Vries

A.S. Koster, *Het visioen van Jesaja. Een woord-voor-woord vertaling uit het Hebreeuws van het boek Jesaja.*

Eindhoven: Aproz, 1994. ISBN 90-800961-4-8. f 29,50.

Albert S. Koster is van lieverlede geen onbekende meer als het gaat om nieuwe bijbelvertalingen in het Nederlandse taalgebied. Met de vertaling *Het visioen van Jesaja* laat hij een derde boek het licht zien met een woord-voor-woord-vertaling van al weer een achtste bijbelboek, na de Psalmen onder de titel